

Пол Валери

Проблем музеја

Не волим много музеје. Пуно их има дивних, а ни у једном не може да се ужива. Начела разврставања, очувавања и јавног значаја исправна су и јасна, али имају мало везе са уживањем.

На првом кораку ка лепим стварима једна ми рука одузима штап, један ми натпис забрањује да пушим.

Већ сам се следио од тог заповедничког начина и осећања принуде, а стижем у некакву салу вајарства где влада хладна збрка. Сјајно попрсје се појављује између ногу једног бронзаног атлете. Мир и сва та насиља, лудорије, осмеси, грчеви, најнесигурније равнотеже, састављају ми неподношљив утисак. Налазим се у метежу залеђених створова, од којих сваки захтева, а неће му се то приуштити, непостојање свих других. Да не говорим о хаосу свих тих величина без заједничке мере, о необјашњивој мешавини патуљака и цинова, ни о том резимеу еволуције који нам пружа такав скуп савршених и незавршених бића, осакаћених и закрпљених, наказа и господе...

Са душом спремном на сваку муку крочићу у сликарство. Преда мном се развија у тишини чудан организовани неред. Хвата ме некакав свети ужас. Стајем да корачам побожно. Глас ми се мења и бива нешто гласнији него у цркви, али тиши него у свакодневном животу. Ускоро не знам више шта тражим у тим угланцаним самотињама, које су и као храм и као салон, и као гробље и као школа... Јесам ли дошао да нешто научим, или да се одушевљавам, или да испуним задатак зато што је то ред? А да није то нека гимнастика посебне врсте, та шетња на необичан начин спутана лепотама, у којој се свакога часа скреће због тих ремек-дела лево десно, као пијанац међу кафанским столовима?

Туга, досада, дивљење, лепо време које беше напољу, замерке моје савести, ужасни осећај великог броја великих уметника, корачају са мном.

Осећам да постајем језиво искрен. Како је све то заморно, кажем себи, какво варварство! Све је то нељудски. Све је то нечисто. Просто је невероватна та блискост независних а сучељених чудеса, која се чак највише супротстављају једно другом када највише личе.

Само цивилизација која није ни чулна ни разумна могла је да сазда тај дом некохеренције. Нешто тако бесмислено произилази из тог суседства

мртвих привида. Они завиде један другом и отимају се о поглед који им даје да постоје. Са свих страна призивају моју неподељену пажњу; излуђују ту живу тачку која читаву машину нашег тела покреће ка ономе што га привлачи.

Ухо не би поднело да одједном слуша десет оркестара. Дух не може ни да предузме ни да учествује у више различитих подухвата, и нема истовремених расуђивања. Али око мора кроз свој отвор да сними и у истом тренутку опажања прихвати један *портрет* и један *морски пејзаж*, једну *кухињу* и један *тријумф*, ликове у најразличитијим стањима и величинама; и више од тога, треба да обухвати истим погледом међусобно неупоредиве хармоније и сликарске стилове.

Као што је над чулом вида извршено насиље том злоупотребом простора коју чини једна збирка, тако ни памет ништа мање не вређа сакупљање важних дела на гомилу. Што су лепша, што су изузетнија та испољавања људске амбиције, то их треба више развојити. То су ретки предмети које су њихови творци хтели да начине јединственим. *Ова слика*, каже се неки пут, *УБИЈА све друге око себе...*

Мислим да ни Египат, ни Кина, ни Грчка, који су били мудри и истанчаног укуса, нису знали за тај систем да се стављају напоредо производи који један другога прождиру. Они нису складиштили јединице непомирљивих задовољстава са инвентарским бројевима, по некаквим апстрактним принципима.

Нас међутим наше наслеђе притиска. Модерни човек је, као што је исцрпљен огромним размерама својих техничких могућности, осиромашен самом претераношћу својих богатстава. Механизам поклањања и завештавања, непрестана производња и куповина, – и тај други узрок увећавања који потиче од мена моде и укуса, и њиховог враћања на дела која беху презрена, без предаха доприносе акумулацији капитала претераног, и према томе неупотребљивог.

Музеј своје привлачно дејство распростире стално на све што чине људи. Опскрбљују га човек који ствара и човек који умире. Све завршава на зиду или у витрини... Неизбежно ми пада на памет коцкарница која стално све пељеша.

Далеко од тога да моћ да се служимо тим све већим могућностима расте упоредо са њима. Наша нас блага опрхвавају и ошамућују. То што је неопходно да их сакупимо у један дом претерано увећава њихово заглупљујуће и тужно дејство. Колико год да су простране палате, колико год да су подесне, добро уређене, увек смо мало изгубљени и ожалошћени у тим ходницима, сами насупрот толикој уметности. Производ тих хиљада сати које су толики мајстори потрошили да нацртају и да насликају делује за тренутак на наша чула и на наш дух, а сви су ти сати били сати оптерећени годинама истраживања, искуства, пажње, надахнућа!... Неизбежно морамо да подлегнемо. Шта да радимо? *Постајемо површни.*

Или ћемо пак бити зналци. У уметности је зналаштво нека врста пораза: она баца светлост на оно што није најдрагоценије, продубљује оно што није битно. Добијамо њене претпоставке место осећања, и њено чудовишно памћење место присуства чудесног; она огромноме музеју придодаје неограничену библиотеку. Венеру претворену у документ.

Излазимо погнуте главе, са ногама које клецају, из тог храма најплеменитијих чулних задовољстава. Крајњи замор неки пут прати скоро болна духовна активност. Чудесни хаос музеја иде за мном и уклапа се у покрет живе улице. Моја тегоба тражи свој узрок. Примећује или измишља не знам какву везу између те збрке која је опседа и напаћеног стања уметности нашег доба.

Налазимо се и крећемо у истој вртоглавој смеши, и уметност прошлости подвргавамо истом мучењу.

Примећујем намах неодређену светлост. Један одговор покушава да ми се наметне, полако се издваја из мојих утисака, и тражи да се изјасни. Сликарство и Вајарство, каже ми дух Објашњавања, то су напуштена деца. Њихова је мати мртва, њихова мати Архитектура. Док је она живела, омогућавала им је да имају своје место, своју употребу, своје обавезе. Слобода да лутају и скитају била им је ускраћена. Имали су свој простор, своју недвосмислено одређену светлост, свој предмет, своје сагласје... Док је она живела, знали су шта хоће...

– Збогом, каже ми та мисао, нећу ићи даље.

превео Дени Ст. Добросављевић

Наслов оригинала је: Paul Valéry, « Le problème des musées » (*Le Gaulois*, le 4 avril 1923; прештампано у *Œuvres*, tome II, *Pièces sur l'art*, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1960, pp. 1290-1293).